

LIBER . XVI.

Qui de Hominiſ ultimo ſine , ſeu aeterna Beatitudine eſt.

- CAP. I. **Q**uisnam ultimus Hominiſ ſinis ſit, quaeſnam illius Beatitudo, declaratur. 608.
- CAP. II. Quae in contrarium facere videntur, ſoluuntur, cet. 610.
- CAP. III. De tempore, quo Iuſtorum animabus viſio beatifica conſertur, cet. 615.
- CAP. IV. Memorantur haereſes firmatiſ Dogmatibus contrariae, cet. 618.
- CAP. V. Quid ſit illa Dei viſio Beatiſ promiſſa, cet. 627.
- CAP. VI. Errores varii recensentur, variisque argumentiſ occurrunt. 631.
- CAP. VII. De Beatificaſ Viſioniſ perpetuitate et inaequalitate. 640.
- CAP. VIII. Haereticorum errores reſert: Scholae item opiniononeſ in contrarium: omnium argumentiſ occurrit. 643.

Quae irrepſerunt errata, Lector prudeneſ emendabit.

INSTITVTION. THEOLOGICAR.

PARS ALTERA

DE DEO QVIA RERVM EST PRINCIPIVM

ET FINIS.

LIBER XI.

DE INCARNATIONE VERBI DIVINI,
praecipuo humanae salutis medio.

Q Vum de mediis hominem in beatitudinem ducentibus nuper absolutis libris disputauerimus; de Christo; per quem solum habemus accesum ad Patrem, seu de Divini Verbi Incarnatione, agere modo adgredimur; praecipuo scilicet humanae salutis medio; in quo quidem Mysterio perscrutando, etsi non nudam nos ac simplicem Fidei professionem tradere velimus, omnem prorsus ab eo disputandi subtilitatem arcentes; curabimus tamen vel maxime vt Christianae Fidei ductu humana ratio dirigatur: atque sic instructi cum multiplici hostium genere pugnantes, eorum arma machinasque deturbare posse speramus.

mus. Sunt vero illi in duas classes distributi, vt optime Fulgentius animaduertebat; (*) » quorum alii hoc Mysterium omnino non credunt; alii, » non sicut est credunt. « Ad primos itaque veniamus.

CAPVT I.

Diuini Reparatoris aduentus aduersus Iudaeos potissimum adseritur.

Venit iam pridem Messias a Deo Prophetarum ore promissus: hicque est Iesus Nazarenus.

Priorem propositionis partem Prophetarum Oracula demonstrant: ex quibus celebriora tria selegimus. Habetur primum Geneseos cap. xlviii. v. 10., vbi Iacob mortis proximus filios suos benedicens, sic Iudam adlocutus est: » non auferetur sceptrum de Iuda, et Dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium. « His enim verbis praenuntiauit non recessurum Principem ex Iuda, atque Iudaicam nationem pleno dominio esse fruturam, quoadvsque veniret Messias, seu desideratus cunctis gentibus: at defecisse a Iuda sceptrum ac ducem ab annis bene multis, nempe a Regno Herodis Ascalonitae cernimus: imo experiri Iudaeos dura seruitute depressos quod Osseas cap. iii. praedixerat: scilicet futuros ipsos diebus multis sine Rege, et sine Principe: ab eo igitur tempore aduenit Messias.

Itaque Iudaeorum potestas quasi per gradus imminuta est, tandemque exincta. Adueniens quippe in Iudaeam Pompeius cum exercitu Romanorum, tametsi Hircano regnum prae Aristobulo adseruerit, capta tamen Hierosolyma tributum populo Iudaico imposuit, et Templum contaminauit. Posthac, Hircano et Antigono extinctis, designatus est Iudaeorum Rex a Senatu Romano Herodes, quo regnante natus est Christus Dominus, atque ablarum Iudaeis sceptrum, vt tener verior Theologorum sententia. Etenim Herodem alienigenam fuisse constans veteribus omnibus, quum Christianis, tum Iudaeis est. Idumaeum illum dicit Antigonus e familia Machabaeorum, qui cum ipso de regno contendit. Quod et testatur Iosephus (1) praeterea docens, auum illum habuisse Antipam Ascalonitam, seu

(*) Lib. 1. ad Trasimundum cap. 4. (1) Lib. xii. Antiq. cap. 2. et lib. 1. de Bell. Iud. cap. 5.

seu Philisthaeum, patrem vero Antipatrum Idumaeum: vnde merito et Ascalonita, et Idumaeus ille audit: quod si Iudaeus quandoque etiam dicitur, Religione eiusmodi dicitur, non ortu: Hircanus siquidem, Idumaeis subactis, eos Iudaeos et dici, et fieri suscepta Circumcisione voluit. Accedit, Herodem post regnum adeptum supremum Iudaeorum Senatum extinxisse, vno excepto Samea, quod sane factum describit Iosephus. (2)

Iudaeorum tamen libertatem amplius depressit Augustus Caesar, Herode defuncto, et Archelao eius filio in exilium misso: Iudaeam siquidem in Imperii Romani prouinciam redegit, eique procuratorem designauit, in quem ius gladii transtulit, vt testatur Iosephus: (3) adeo vt Iudaei non amplius sui iuris, sed Romanorum fuerint. At exiisse adhuc apud Iudaeos aliquam potestatis pristinae partem ex eo colligitur, quod Scripturis attestantibus Pilatus ipsos alloquens dixerit: » accipite eum vos, et secundum legem vestram iudicate, « quod Apostolos in carcerem coniecerint, quod Saulus potestatem Christianos insequendi, ac iunctos in Hierusalem ducendi, a Sacerdote Principe datam habuerit. Verum extinctum penitus regnum illud, alias imminutum, in alienigenam translatum, ac sensim depressum, quadraginta annis post Christi Seruatoris mortem fuit: quando nempe Romani Imperatores Vespasianus, et Titus funditus urbem Hierusalem, eiusdemque Templum subuerterunt. Completum igitur eo saltem tempore Iacobaeum Oraculum fuisse, frustra que Messiam expectari exploratum est.

Secundum Oraculum, quo tempus aduentus Messiae designatur, habetur Danielis cap. viii. vv. 24. et seqq. his verbis expressum: » septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum tuum, et » super urbem sanctam tuam, vt consummetur praeuaticatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur iustitia sempiterna, et impleatur visio, et propheta, et vngatur Sanctus Sanctorum. Scito ergo, et animaduertere, ab exitu sermonis vt iterum aedificetur Hierusalem vsque ad Christum ducem hebdomades sexaginta duae erunt, et rursus aedificabitur platea, et muri in angustia temporum; et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, et non erit eius populus, qui eum negaturus est; et ciuitatem, et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis eius vastitas, et post finem belli strata desolatio. Confirma-

A 2

» bit

(2) Lib. xiiii. Antiq. cap. 9. (3) Lib. xi. de Bell. Iud. cap. 11.

»bit autem pactum multis hebdomada vna, et in dimidio hebdomadis deficiet hostia, et sacrificium, et erit in Templo abominatio desolationis, et vsque ad consummationem et finem persecuerabit desolatio.

Quo quidem vaticinio quam aperte Iudaeorum reuincatur perfidia hoc pacto valet cuius: non alium adductis verbis Daniel designauit quam Messiam, Christi nomine bis prolato; tempus insuper ab eodem definitum pro Messiae aduentu elapsam iam dudum est: aduenit ergo iam pridem Messias. Nam quod adinet ad primum, equis ille est, qui venturus promittitur? Scilicet, qui vngendus erat Sanctus Sanctorum, sanctitas sanctitatum, confirmaturus pactum Dei cum hominibus, inducturus iustitiam sempiternam; quae finem peccato imponere debebat; qui tandem characteres omnes ab aliis Prophetis sparsim enumeratis in se vno haberet: hunc vero esse Messiam, vel ipsa Rabbinoꝝ confessio testatur, quorum testimonia legere est in Raymundo Martini. (4)

Praeterisse autem definitum a Daniele spatium certissimum est quacumque fuerit hebdomadarum ab eodem designatarum ratio, quodcumque pariter earundem initium. Nam chronologorum tricis implicari Tirones nostros nolumus. Vel enim hebdomadae illae pro spatio septem dierum sumuntur, quemadmodum et nos accipimus, et acceptas legimus Leuit. xxiii. vv. 15. et 16., vel pro spatio septem annorum, quo sensu dicitur Leuit. xxv. v. 8. »numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum,« cetera. Insuper vndecumque exordium hebdomadae illae sumserint ab edicto scilicet a Cyro dato, de quo 1. Esdrae cap. 1., vel ab eo, quod Darius euulgauit, vt legimus cap. 6., vel tandem ab illo, quod ab Artaxerxe Longimano emanasse dicitur cap. 7. profecto expletae iam a multis saeculis hebdomades illae sunt.

Tertium Oraculum sumtum est ex cap. ii. Aggaei, vbi haec leguntur: »adhuc vnum modicum est, et ego commouebo coelum, et terram, et mare, et mouebo omnes gentes, et veniet desideratus cunctis gentibus: et implebo domum istam gloria,« dicit Dominus exercituum. Meum est argentum, et meum est aurum, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus istius norum, dicit Dominus exercituum, et in loco isto dabo pacem. His promissis Zorobabelem, reliquosque Iudaeos

Ba-

(4) In Pugione Fidei p. II. cap. 3.

Babylone reduces ad Templum reedificandum accendit Propheta; quibus quidem Messiam breui venturum promitti, sic demonstratur: Messias certe erat, qui a Iudaeis expebatur; desiderabaturque a cunctis gentibus; cuius praeterea foret Templum, quod aedificabatur; qui futurus esset dominator, nouique Testamenti ac foederis Angelus; qui aduentu suo commoturus erat coelum, et terram, atque secundum Templum, etsi vilis structurae in oculis Iudaeorum, qui primum viderant, gloria longe maiori esset impleturus: at Templum illud ab Aggaeo adeo commendatum, funditus euersum fuit a Tito in excidio Hierosolymitano: venit ergo ante excidium illud Messias.

Neque enim alium significare Iudaei poterunt praeter Iesum Christum Dominum ac Seruatorem, cui memorata valeant attribui. Ipse solus fuit, qui coelum aduentu suo commouit, quum misus est Gabriel Angelus; facta multitudo coelestis exercitus in eius natiuitate; stella Magos ad praesepe perduxit, vox Patris audita est in eius baptismo; Spiritus Sanctus tamquam ventus vehemens, ac igneae linguae in Discipulos effudit; et Solem natiuo suo lumine moriens spoliavit: ipse solus fuit, qui terram commouit innumeris miraculis, Delfici oraculi, aliorumque silentio, reste ipso Cicerone; (5) Idolorum defectione, vt ex Dione liquet; (6) atque horrendo terrae motu, qui in eius contigit Passione, de quo Plinius. (7) Ipse solus, qui commouit mare, quum per terrae motum generalem tempore Passionis, tum per suum imperium, quo sedatae procellae, et vndae pedibus calcatae sunt: ipse solus nouum condidit Testamentum, pacem dedit, quam Angeli ipso nascente praedicauerunt: ipse venit ad Templum quidem a Zorobabele constructum; quod praesentia suae maiestatis sic illustravit, vt nec aurum, quo circumtectum fuerat Templum Salomonis, nec arca foederis, neque alia praecellentissima antiqui Templi ornamenta digna sint, vt in pretio habeantur. Itaque et ex hoc Aggaei vaticinio aperte colligitur aduenisse iam pridem Messiam promissum.

Iam vero Messiam, quem allata Prophetarum Oracula aduenisse ostendunt, ipsum esse Iesum Nazarenum, quod secunda propositionis parte constitutum fuit, principio ex his quae dicebamus apertissime euincitur: aduenit enim Iesus Nazarenus, dum sceptrum ablatum fuit de Tribu Iuda, dum Templum a Zorobabele aedificatum straxet, dum hebdomades Danielis suum iam ad finem vergerent, dum

tria

(5) Lib. XI. de Diuinit. (6) Lib. XI. cap. 48. (7) Lib. XXXVII.

ria priora regna destructa per quartum erant, atque istud per regnum ipsius Nazareni consumendum; si igitur verus Messias ille est, in quo omnia haec fuere completa, Iesus Nazareus ille est.

Cui quidem argumentationi robur accedit ex consensu Evangeliorum cum libris Prophetarum, atque ex Messiae et Iesu Nazareni caracteribus. Nam primo Messiam matrem habiturum virginem praedixerant Isaias cap. vii. verbis illis: »ecce virgo concipiet, et »pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel.« Christus autem natus de Virgine est iuxta illud Angeli ad Ioseph: »quod in ea »natum est, de Spiritu Sancto est.« Matth. i. Secundo: Messias ex Davidis posteritate nasciturum, in Psalm. lxxxviii. vv. 4. et 5. praedictum est. Legimus enim: »disposui testamentum electis meis, iu- »raui David seruo meo: vsque in aeternum praeparabo semen tuum.« Et Iesus filius Davidis dicitur Matth. i. Tertio: Messiae adsignatur Bethleem pro patria: »sic enim scriptum est per Prophetam (inquitur »Principes Sacerdotum Matth. xi.) et tu Bethleem terra Iuda nequa- »quam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet Dux, qui »regat populum meum Israel.« Atque Christus Bethleem natus est, Euangelistis attestantibus. Postremo: omnia quae de Messiae incunabulis Isaias lx. de eiusdem nomine Isaias xlviii. praedicatione Isaias lxi. multiplici passione, atque occisione Psalm. xxi. et xl. potissimum, necnon Zachar. xiii. et Isaias lliii. leguntur, et leguntur pariter de Christo Matth. i. Luc. ii. et in Euangelio passim: seu potius impleta omnia in Iesu Nazareno fuisse Iudaei ipsi, nisi caecitatis vitio laborarent, perspicerent: Messias ergo ore Prophetarum promissus Iesus Nazareus est.

CAPVT II.

Quae Hebraei aduersus dicta obijciunt exploduntur.

Ex Oraculis modo adductis Iudaeorum retundi perfidiam, satis, vt arbitror, cuique notum est. Sequitur autem ipsos aduersus nos arguentes audire, atque eorum varia commenta labefactare. Haec itaque contra Iacobaeum vaticinium opponunt. Primum: Iacobi propheta, non Messiam, sed Mosem Israelis liberatorem spectat, vel Ieroboam in Sylo Regem creatum, vel Nabuchodonosorem, vel Cytum ab Isaiâ Christum vocatum; vel ipsum Dauidem, vel Salo-

mo-

monem: nam verba illa »donec veniat Sylo« cuilibet horum conuenire videntur, quum a Deo missi fuerint: non ergo Messiae aduentus ex ea apte euincitur.

Secundum: Vox illa *scenet*, qua in hebraeo exprimitur sceptrum, idem ac virga sonat; adeo vt sensus sit, non desinent apud Iudaeos calamitates, donec veniat qui mittendus est. Igitur non aduenit adhuc ipsorum liberator.

Tertium: Difficile admodum captum est, quomodo sceptrum in Tribu Iuda permanserit ab excidio Templi Ierosolymitani sub Nabuchodonosore ad vsque Christi aduentum; scilicet per sexcentos circiter annos. Iudaei siquidem captiui apud Babylonios exire per annos septuaginta: soluta autem captiuitate, nullum apud Iudaeos fuisse Regem testatur Ieremias cap. xxxi. v. 24. sic Iechoniam alloquens: »audi sermonem Domini; haec dicit Dominus: scribe virum hunc »sterilem . . . nec enim erit de semine eius vir, qui sedeat super »solum Dauid, et potestatem habeat vltra in Iuda.«

Insuper a diebus Machabaeorum, vsque ad Christum, nempe per annos ducentos, Sacerdotes de Tribu Leui praefuerunt genti Iudaeorum: ergo sceptrum defecerat in Iuda pluribus ante Christi aduentum annis.

Quartum: Particula *donec* non semper rei cessationem, sed quandoque in Scripturis continuationem designat. Sic Gen. viii. v. 7. de cornu dicitur, »non reuertebatur donec siccarentur aquae super terram:« scilicet aquis etiam siccatis numquam coruus in arcam reuersus fuit: non ergo ex illa particula colligitur cessasse sceptrum in gente hebraica. Haec aduersus primum Oraculum obijciunt.

Secundum autem his argumentis oppugnare solent. Primum: Ex Danielis propheta non potest colligi tempus aduentus Messiae, nisi certo numerentur anni ab Angelo praenotati: at hi certo numerari non possunt; vt enim numerarentur opus sane erat scire praecipuis videntem illorum exordium foret ducendum; quod catholicis ipsis fatentibus, sciti certo non valet: hinc variae scholae opiniones, aliis exordium illud perentibus ab edicto Cyri, aliis ab anno secundo Darii Histaspis, ab Artaxerxis Longimani anno septimo, vel vigesimo aliis: quin et ab eius filio Darío Notho nonnullis: ergo.

Secundum: Adeo obscura, atque implicata eiusmodi propheta est, vt quisque ad suos sensus illam trahere valeat. Principio quidem septuaginta hebdomades numerat, haud tamen designat cuius

il-

illae sint generis; an seculorum, aut iubilaeorum; an dierum, vel annorum. Deinde, sic illas in tres diuidit partes, vt quae praedixerat non nisi in vltima hebdomada complenda ex aequo videantur. Tandem, quum mille anni coram Deo tanquam dies vna sint; quid non per hebdomadam vnā intelligere liceat? Nihil igitur ex hac propheta concludi potest.

Contra Aggaei Vaticinium haec producunt. Primum: Secundum Templi gloria ea fuit, quod ad Titum vsque durauerit, plus nempe quam primum Templum durauerat; quod ornatu, muneribus, et diuitiis primum superauerit; quod eo extante tranquillior pax habitata sit: ergo non ex eo Messiae aduentus comprobatur.

Secundum: intelligendum vaticinium est de tertio Templo, quod nempe Herodes construere cogitauit Iosepho attestante; (1) non de secundo a Zorobabele extructo: ergo.

Tertium: Ad Templum ab Aggaeo praenuntiatum, venit quoque Alexander Macedonum rex: et hunc ergo Messiam dicere poterimus.

Sed respondetur ad singula, ipso quo obiecta sunt ordine. Ad primum itaque ex his, quae contra Iacobi Oraculum pugnant dicendum, nimis absurda illud continere: nam verba Oraculi; »non auferetur sceptrum de Iuda, et Dux de femore eius,« apertissime testantur futuram Regum, seu Ducum seriem in Tribu Iuda, antequam veniret, qui mittendus erat. At sceptrum nondum Tribum illam ingressum erat, quando Moses et Dauid venerunt: Dauid enim primus in ea regnauit, et primus Salomon illi successit, qui plures successores habuit. Insuper Nabuchodonosor, et Cyrus non nisi inepissime dici poterunt gentium expectatio, et qui mittendus dicitur per Prophetam, quum gentium terror illi fuerint. Ieroam denique electus est in Sichem, vt legimus iii. Reg. cap. 13. non in Sylo. Nullum itaque horum Iacobi verba spectant.

Secundum sic soluitur: Iacob prospera, ac fausta Tribui Iudae praedicit, cuiusmodi non sunt certe calamitates, et castigationes: fuere autem, et haec leuiore, et minus diuturnae in hac Tribu, quam in aliis Tribubus: his enim apud Assyrios captiuis, floruit illa sub Ezechia, et Iosia; iugum captiuitatis Babylonicae excussit, aliis in sua captiuitate remanentibus, atque sub Machabaeis contra plures Reges illa praesualuit, et celebre sibi nomen comparauit.

Et

(1) Lib. xv. Antiquit. cap. 11.

Et quidem vocem illam *sceptrum*, non virgam significare, sed dominationem, seu principatum, praeter lectionem Septuaginta Interpretum, testatur Targum Onkeli, vbi dicitur: »non auferetur habens principatum a domo Iuda.«

Tertium duplici haec via valet explodi. Prima: Iudaeorum regnum in Babylonica captiuitate solum fuisse intermissum, quemadmodum praedixerat Ieremias cap. 29.: atque in interregno illo resedisse penes eorum Principes supremam potestatem, seu ius virae, et necis, ex Susannae historia Dan. xiii. Quin et Euilmerodachum Babylonis Regem e carcere eduxisse Iochim Regem Iuda, posuisseque Tronum eius super Tronum Regum qui erant cum eo in Babylone, legitur cap. xxv. lib. iiii. Reg.

Secunda via est, sceptrum remansisse in Tribu Iuda, etiam si libenter concedatur defecisse illud in familia Dauid, ex Ieremiae testimonio. Sed neque ablatum illud statim a familia Dauid fuit post captiuitatem: nam i. Paral. cap. 3. legitur, Ieremiam genuisse Salatielem, huncque Zorobabelem, qui fuit Dux populi ex Babylone redeuntis. Quin tamen inde sequatur Ieremiam verum non prophetasse: non enim habuit Iechonias filios regia dignitate fulgentes, quique super solium Dauid sederent; quum nec Zorobabel, nec vllus deinceps ex familia Dauid regia dignitate potitus sit vsque ad Christum Dominum. Delatus praeterea post Zorobabelem principatus Iudaeorum est ad summos Sacerdotes, qui de Tribu Leui erant.

Nec obest huic doctrinae, quod Iacob dicat »non auferetur sceptrum de Iuda, et Dux de femore eius,« quod Summis Pontificibus conuenire nequit; qui non de Tribu Iuda, sed de Tribu Leui erant; quique praeterea non a sola Tribu Iuda, sed ab aliis etiam eligebantur: vnde sceptrum nedom in Tribu Iuda, sed et in reliquis Tribubus perseuerasse dicendum foret. Non inquam haec obsunt. Primum siquidem nonnulli soluere pergunt adserentes, Summos Pontifices per lineam maternam ex Iuda originem duxisse, quae tamen opinio nobis non placet. Malumus itaque dicere cum aliis, Pontifices Summos non fuisse quidem duces primarios de femore Iuda; fuisse vero duces secundarios, atque nomine illius Tribus rempublicam administrantes.

Sed nec pro secundo soluendo probamus illorum sententiam, qui temere Iacobi Prophetiam ad omnes omnino Tribus pertinere sentiunt; quum contrarium ex Scripturis hauriamus. Dicimus ergo post

Tom. III.

B

Ba

Babylonicam captiuitatem Tribum Iuda nomen, et auctoritatem aliis Tribubus dedisse. Ipsa enim sola dimissa est libera cum facultate vtendi suis legibus, vt constat ex verbis Artaxerxis ad Esdras, quae legitur cap. vii. lib. i. Iosephus autem scribit (2) non mediocrem Sacerdotum et Leuitarum turbam, omnesque praeterea Beniamitas Tribu Iudae sese adiunxisse. Verum ex sola Tribu Iuda rempublicam coaluisse certo nihilominus adfirmare possumus: Leuitae enim rebus sacris ex officio mancipabantur, et Beniamitae adeo pauci erant, vt vix vno loco haberentur, vt constat ex lib. iv. Reg. cap. 17. Quae et ex Beniamitis, aliisque Tribubus trans Eufratem transportatis, ad Iudaeos transierunt, imperium cum ipsis haud sunt partiti.

Quartum argumentum sic facile eneuatur: Particulam *donec* in Iacobi Vaticinio necessario pro rei cessatione esse accipiendum, quemadmodum eam accepere antiquiores Hebraeorum, et praecipue Chaldaeorum Paraphrasum Auctores, quemadmodum et eam sumit Iosephus, a Natali Alexandro relatus. (3) Fatemur quidem quandoque in Scripturis sumi vocem illam pro rei continuatione; sed tamen raro: at vsitato scripturarum more sumitur ea pro cessatione; adeo vt significet temporis terminum, quo elapso euenit quod ante illud tempus remouetur; vt Gen. iii. v. 19. »in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumtus est.« Item cap. xix. v. 22. »non potero tacere quidquam, donec ingre-
diaris illuc.«

Etsi enim particula *donec* in Iacobaeo vaticinio nihil affirmaret, aut denegaret, seu non enuntiarer quid de sceptro Iudae futurum esset post Messiae aduentum, declarat tamen illud perpetuo in domo Iuda permansurum vsque ad Messiae aduentum, quumque reuera fuerit ablatum, Messias proculdubio aduenit. Quemadmodum ex loco illo Geneseos »coruus non reuertebatur, donec siccarentur aquae;« etsi non colligatur ipsum ad arcam rediisse aquis iam exsiccatis, colligitur tamen absdubio numquam coruum in arcam introisse antequam exsiccarentur aquae.

In soluendo autem primo argumento Danielis Prophetiam contradicente longior ero, quam quod patiuntur nostri muneris fines. Tangit enim illud grauissimas in Sacrorum Bibliorum interpretatione, et intelligentia difficultates; quae si breuiter expedirentur, obscure sa-

(2) Lib. 11. Antiq. cap. 10.

(3) Tom. 1. Hist. vet. Testam. dissert. xii. propos. 2.

ne expedirentur. Principio itaque dicendum: Quod licet non posset colligi ex illa Prophetia tempus aduentus Messiae ante eiusdem Oraculi euentum; potuit certe post euentum sequutum. Nempe Iudaei ex illa colligere debuerunt Messiam intra septuaginta hebdomadas, seu intra annos 490. venturum; verum an eo anno, qui fuit decimusquintus Imperii Tiberii Caesaris declarandus esset, praescire non potuerunt, quum ex Oraculo non constaret quisnam annus primo loco numerandus esset in hebdomadarum supputatione; quamquam peruulgata apud Iudaeos esset fama, quando Christus aduenit adimpleras esse illas hebdomadas. Ast peractis in Christo omnibus, quae in Messiae aduentu Daniel futura praedixerat, in nullo superesse potest dubium, quin hebdomades adsignatae in illo fuerint impletae.

Cuius quidem responsionis veritas argumento, vt dicitur, a simili aduersus Iudaeos communitur. Praedixerat Ieremias Iudaeos post annos septuaginta e Babylonae in patriam redituros. Quo sane Vaticinio nix sperabant illi suam captiuitatem non esse diuturnam, sed tamen prauidere non potuerunt quo anno finem illa esset habitura; quoniam Propheta non designauerat praefinitum tempus ex quo numerari anni illi debebant; sed soluta per Cyrum captiuitate, seu Ieremiae Vaticinio expleto, securius illi septuaginta annorum exordium inuestigant; atque ex euentu Vaticinii veritatem potissimum probant. Et licet exordium annorum certo figure non possint, neque in suis conueniant supputationibus, non ideo nutabit Vaticinium; sed potius ex euentu fas est iudicare qui in supputando ad veritatem accedant, qui vero aberrant. Aberrare autem eos, qui initium sumunt ab anno vndecimo Regis Sedeciae, quo Templum excisum est, verisimilius inde adparet; quoniam ab eo anno ad vsque solutam captiuitatem, quae anno primo Cyri coactig, non nisi triginta fluxere anni, vt habetur iii. Esd. cap. 3. v. 1.

Hinc ad Danielis Vaticinium denuo venientes non magis illius veritatem obscurat varia supputandi annos ratio, quam Vaticinii Ieremiae; imo ex eius euentu erroris arguuntur, qui hebdomadas inchoant ab edicto Cyri, vel Darii, quum nullus horum facultatem fecerit reedificandi Ciuitatem, sed vnice Templum; neque platea, et muri constructi denuo fuerint, nisi Artaxerxe Longimano id Iudaeis concedente, anno, vt tenet verisimilior sententia, vigesimo regni sui. Nolumus tamen haec in infinitum protrahere; quae Chronologos in varias abire coegere sententias; adeo vt conciliari minime

valcant. Hoc vnum certum supra posuimus, reuinci enuntiato Danielis Oraculo Iudaeos, quacumque sit annorum supputandi ratio, seu chronotaxis.

Ad secundum dicendum: Hebdomadas haud aliter ab Angelo quam vsitata apud Iudaeos acceptione numerari potuisse. Duplex autem illa ex Scripturis habetur: dierum vna, annorum altera. Primam expressam legimus Leuit. xxiii. his verbis: »numerabitis . . . »septem hebdomadas plenas vsque ad alteram diem expletionis hebdomadae septimae, idest quinquaginta dies.« Secundam exhibent haec verba Leuit. xxv.: »numerabis tibi septem hebdomadas annorum, idest septies septem, quae simul faciunt annos quadraginta nouem.« Quum vero in spatio adeo breui, vnus circiter anni cum dimidio, nulla insignis mutatio in Iudaeorum regno contigerit, haud poterunt dierum hebdomadae in Danielis Prophetia intelligi; sed de annorum hebdomadibus Angelum fuisse loquutum, certo certius videtur. Diuisit autem illas in tres partes, vt distingueret posterioris hebdomadae annos, atque quid in vnaquaque euenturum esset, designaret, vt ex ipso sermonis contextu liquet. Ex quo insuper colligitur excidium post omnes hebdomadas secuturum, non intra earum spatium euenturum, quod in argumento minus vere supponi nouimus.

Quae demum contra Aggaei vaticinium opponunt argumenta, vix digna sunt vt a nobis refutentur. Nam quod ad primum adducit quis animo concipere queat gloriam illam magnam, qua Templum erat implendum, in eo positam fuisse, quod Templi moles annis ferme decem plusquam domus prior steterit; nempe ex eorum enumeratione 420? Sed nec verosimile est posteriorem domum illustriorem priore domo fuisse ob opulentiam, sacramque suppellecilem: non enim in ea fuere domus primae ornamenta splendida: sed neque in ea exiitit arca foederis, et ignis perpetuus. Quae vero pax Templo illo stante adsignari poterit, nisi eam agnoscamus, quam Christus in mundum intulit? Forsan pacem dicemus abominationem desolationis a Daniele praedictam? Vel sitam pacem agnoscere poterimus in aduerso bellorum exitu, in excidio, in clade, in captiuitate?

Secundi solutio expeditior est: Domum ab Herode structam, a fundamentis etiam, eandem fuisse cum secunda a Zorobabele erecta. Eam siquidem per partes innouauit, adeo vt persisterit Sanctum San-

Sanctorum. Fatentur id Iudaei ipsi in Talmud, (4) atque in hac sententia sunt Grotius (5) et Scaliger. (6) Non itaque probatur nobis recentiorum quorundam opinio adserens Herodem domum a Zorobabele aedificatam ornasse tantum. Non enim hac via facile euerit posset Iosephi testimonium scribentis cogitasse Herodem de nouo construendo Templo; (7) quod quidem testimonium admissa a nobis sententia facillime eneuatur.

Tertium nonnisi ineptissime obicitur: Quid enim ineptius profertur vnquam potuit, quam homini vanissimo ea tribuere, quae Messiae propria sunt? An conuenire Alexandro, aut alteri Regum potuere quae de Christo dicta per Prophetas fuerant? Scilicet, esse illum desiderium omnium gentium, magnam Dei gloriam, Angelum testamenti, dominatorem, cct.?

APPENDIX.

Quod si aduersus Gentiles etiam Incarnationem in Iesu Nazareno fuisse peractam demonstrandum sit, non iam Scripturarum Oraculis, quarum illi auctoritatem reiciunt, vtendum erit. Nec insuper humana ratiocinatione huius Mysteriorum altitudinem, argumento, vt aiunt, positiuo, demonstrare poterimus. Praeteregitur enim illud naturae rationem, quum supra naturam omnimode sit. Qua ergo via Gentiles reuinci poterunt? Ea scilicet, quam Augustinus docuit (8) dicens, fidem nostram propugnant ipse rerum ab initio gestarum ordo, ipsa temporum connexio, ea quae in Christi ortu, vita, factis, dictis, morte, ceteris completa sunt; quae insuper facta ab Apostolis in Euangelii propagationem scimus, aliaque his affinia. Hinc nostri Theologi argumenta illa sumpsere, quae longe lateque prosecuti sunt. Nos vero potiora vrgebimus, quo Verbum Dei factum fuisse carnem esse euidenter credibile euincamus, sub hac forma: Mysterium illud est euidenter credibile, quod religio euidenter vera credendum docet tamquam totius suae doctrinae fundamentum; vt vel Gentiles ipsi norunt, atque fatentur. At religio christiana euidenter vera est, docetque praecipuis credendum Mysterium Incarnationis fuisse in Christo peractum: igitur euidenter credibile hoc est.

Minoris propositionis primam partem, quam solam pernegant Gen-

(4) Cap. ult. de Sined.

(5) Lib. vi. de emend. temp.

(6) Lib. v. de verit. Relig. Christ.

(7) Lib. xv. Antiq. cap. 11.

(8) Epist. 137. ad Volus.

Gentiles, haec potissimum euincunt. Primum: ea Religio vera profecto est, ad quam stabiliendam et propagandam innumera edita sunt miracula: eiusmodi est Religio christiana: vera ergo illa est. Non enim potest miraculum fieri in erroris confirmationem, quum certum omnino sit, et miraculum esse opus Dei, et Deum testimonium falsum dicere non posse. Ast quanam edita sunt miracula in christianae Religionis confirmationem? Profecto plurima in Euangelis, et Apostolicis Actis potissimum memorata. Sunt praecipua Lazari quadriduani e sepulcro suscitatio, et caeci a natiuitate illuminatio; quae quidem operatus fuit Christus ut se filium Dei manifestaret, Euangelistis adtestantibus. Atque opera quae Christus fecit, et his maiora fecerunt post eius in caelos Ascensionem Apostoli, quibus omnimodum illae potestatem contulit: ut enim Augustinus adnotat, non legimus Christi umbram infirmos sanasse, quod de Petri umbra legimus.

Non fuisse autem facta opera eiusmodi daemone ope, inde constat quod ad dissoluenda opera Diaboli facta sint, et inter ea, quae fecit Christus eiecito ipsa daemone inueniatur, quam daemone certe non faceret. Insuper et excedunt illa, ut plurimum, omnem creatam virtutem; uti resurrectio mortuorum, et quod ad modum spectat quo facta fuere, daemone virtute fieri minime poterant. Facta siquidem sunt multa solo verbo, absque vlla virtutis naturalis adplicatione. Facta item sunt in instanti, quod daemone facere nequit. Verum nec fuisse illa sensuum ludificationes, et praestigiae ex eo constat, quod non statim euauerint, sed ab omnibus, ipsis quoque Christi calumniatoribus atque inimicis, visa fuerint, visisque praeterea ab eisdem et Lazarus loquens, et epulans, et caecus illuminatus, benefactorem suum confitens.

Fortassis conficta illa a Discipulis credi poterunt? Sed cui bono haec confingerent? Non certe ob temporale commodum; patiebantur nempe pro Christo mala innumera. Nec ob meritum, et suae legis obseruationem, non enim est Religio aliqua, quae mendacium, falsumque testimonium non prohibeat; prohibet vero illa vel maxime christiana Religio.

Secunda minoris illius propositionis probatio sumitur ex mirabili christiana Religione propagatione. Ut enim Augustinus scribit (9) «si per Apostolos Christi, ut eis crederetur, Resurrectionem at-

(9) Lib. XXII. de Ciuit. Dei cap. 5.

neque Ascensionem praedicantibus, etiam ista miracula facta esse non credunt (Gentiles) hoc nobis vnum grande miraculum sufficit, quod «ea terrarum orbis sine vllis miraculis credidit.» Vbi enim nihil est humanum, totum diuinum sit necessum est. At in Religionis christianae propagatione nihil humanum reperire est: totum ergo diuinum in ea fuit. Et quidem quis humanum dicit, quod homines illiterati, ineloquentes, obscuri, christianam Religionem per totum orbem aedificauerint, firmamque reddiderint, non armis, neque diuitiis, sed simplici verbo, quo Rhetorum ora constringere, Principes conuertere, atque Barbaris, Graecisque Imperare sunt consequuti?

Quis non diuinum prorsus censebit, quod Apostolis annuntiantibus mysteria omnem humanae mentis vim praetergredientia, a viris sapientissimis adoraretur Christus, ac genus humanum omne ad religionem sensibus, quin et carni, et sanguini reluctantem pertraheretur? Quis non stupendum credet, quod christiana Religio aduersus portas inferi perpetuo praeualuerit, terrentibus, et contradicentibus tot tantisque persecutoribus? Quod item persecutores ipsi nomen Christo dederint, quemadmodum Paullum, Iustinum, Claudium Tribunum, alios fecisse nouimus? Vrgent haec argumenta Augustinus, (10) Chrysostomus, (11) Tertullianus, (12) et S. Thomas; (13) atque ad extremum vsque ducunt. Praeter haec tamen et alia plurima in medium proferri possent momenta pro christiana Religione veritate omnimode firmanda. Videlicet illa quae ex ipsa sui auctoris sanctitate, ex doctrinae puritate, diuturnitate, atque indefectibilitate; ex testimoniis non solum Virorum sanctitate, et Religione illustrium, sed et christianae Fidei hostium, demumque ex Oraculis, quae ab exordio mundi Iudaico populo Christum praenuntiarunt; de quibus supra loquuti sumus, Theologi nostri ducere consueuerunt. Sed ea persequi Appendicis ratio haud patitur.

CAPVT III.

Messiae diuinitatem humanitatemque vindicat.

Iesus Christus Deus simul et homo est.

Pincipio rem Scripturis agamus. Ioan. cap. 1. legimus: «in principio
» pio

(10) Lib. laudato cap. 7.

(11) Cap. 1. Apolog. 6.

(12) In orat. Quod Christus sit Deus.

(13) Lib. 1. cont. Gentes cap. 6.

»pio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum . . . Omnia per ipsum facta sunt . . . Et Verbum caro factum est, et habitauit in nobis, et vidimus gloriam eius, gloriam quam si vnigeniti a Patre plenum gratiae, et veritatis.« Et cap. viii. Christum a Iudaeis expostulatum: »quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti?« Respondisse narratur: »amen, amen dico vobis; antequam Abraham fieret, ego sum.« Paulus quoque in Epist. i. ad Colossenses, de Christo scribit: »qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturae; quoniam in ipso condita sunt vniuersa« cet. Et in Epistola ad Romanos cap. i. Christum dicit factum ex semine Dauid secundum carnem, quum esset Dei filius.

Faciunt pro hoc dogmate amplius firmando cetera Scripturarum testimonia, quae Christo tribuunt omnipraesentiam, Ioann. xiv.; aeternitatem, Ioann. viii.; omniscientiam, et occultorum cognitionem, Ioann. xxi. et Apocal. ii.; omnipotentiam, ad Phillip. iii.; maiestatem, et gloriam diuinam, Ioann. v.; Redemptoris officium, Isaiae xli.; quae quidem puro homini conuenire minime valent. Sed limpidissimum, dissertissimumque sibi semper visum fuisse, quod legitur in libro Baruch cap. iii. ait Serrius: pari etiam vi ad praesens institutum praeditum ac potestate illud Isaiae cap. xlviii. et seqq. Consultatur ipse. (1)

Scripturarum auctoritati accedit totius Ecclesiae catholicae fides, quae hanc veritatem tanquam praecipuum christianae Religionis caput perpetuo professa est. Nam quod generalia Comitia Nicaena an. 325. et Ephesina an. 431. sanctissime decreuerunt, iam pridem creditum in Ecclesia ante illorum celebrationem fuisse, luculentissime demonstratum est a nobilissimis Theologis Petauio, (2) Thomasino, (3) et Roberto Bullo. (4) Profecto, qui Ecclesiae historiam, vel a limine salutauerit, notum perspectumque illi erit pro Christi diuinitate aduersus Noëtium adserenda pugnasse Ill. Ecclesiae saeculo Hippolytum Martyrem; Praxeam aduersus desertasse Tertullianum; Antiochenam Synodum anno 270, Sabellium damnasse: eundem confutasse Dionysium Alexandrinum, Eusebium, alios. Legatur Eusebius ipse.

(1) In lib. de Trin.

(2) In lib. de Incarnat.

(3) In opere quod inscripsit: De-

fensio Fidei Nicaenae.

(4) Lib. vii. Histor. Ecclesiast. cap. 25.

ipse. (5) Quibus addi solent loca quaedam Martyris Ignatii, qui vixit saeculo ii, Polycarpi, Iustini Martyris, Irenaei, Clementis Alexandrini, Cypriani: vt tandem illud in aperto collocetur, nempe Christi diuinitatem ante Concilium Nicaenum creditam in Ecclesia fuisse; immo ex Traditione ab Apostolis ad nos vsque illam comprobari.

Alia argumenta addere facile fuerit: illa scilicet, quae ex ipsis Christi miraculis a noui Testamenti Scriptoribus enarratis; ex illius Vaticiniis ab Euangelistis relatis; ex promissis fidelissime impleris; ex reliquis demum omnibus in Euangelio traditis, aptissime ducuntur, quaeque luculentissime prae aliis prosequutus est Nicolaus Augustinus Chignoli Ord. Praedic. Taurinensis Theologus. (6)

CAPVT IV.

Qui fuerint diuinitatis Christi praecipui hostes declaratur.
Eorum momenta refelluntur.

Primos fuisse Iudaeos, qui Christum merum hominem crediderint, nullo vero modo Deum, testis est Athanasius. (1) Sequuntur sunt exinde illi, qui sub Christiano vtrunque nomine et professione Iudaicam de Christo sententiam amplexi, in varias Haereses abierunt. Tredecim circiter apud Antiquos numerantur. Ex his primum ordine Carpocratam recensent Irenaeus, (2) aliique Patres, qui quidem inter cetera, Iesum ex Iosephi et Mariae coniugio ceterorum more progenitum adseruit. Carpocrati Cerinthum proxime subiciunt Irenaeus et Epiphanius: quem nihil a Carpocrate disensisse tradunt, nisi quod Iudaicos ritus Christianis admiscuit.

Cerinthi insuper actate exorti fuerunt Nazaraei, vt Epiphanius refert. (3) Quos et ritus Iudaicos Christianis admiscuisse, et Iesum ab Iosepho genitum praedicasse Theodoretus adserit. (4) Sed Augustinus (5) et Epiphanius, (6) innuere videntur, »demum illos confiteri esse Christum.« Errorem Cerinthi hausit Ebion illius discipulus.

Tom. III.

C

(5) Lib. vii. Hist. Eccl. cap. 25.

(6) In Tract. de Deo homine facto, Propp. 3. 4. 5. et 6.

(7) De Sen. Dio.

(1) Lib. 1. cap. 24.

(2) De Haer. cap. 7.

(3) Haer. 29.

(4) Lib. 11. contra Cel. cap. 2.

(5) Lib. de Haer. cap. 9.

(6) Haer. 29.

lus, qui superiorum omnium Haeresum venena collegit. His adnumerandi veniunt Helcesaci, qui sectae conditorem habuere Helxai quendam impostorem, qui ad Ossenorum factionem vnam ex Iudaicis adgregatus est, Epiphanio adrestante, (7) quam ipsam sectam Sampsaeorum nominatam esse scribit. Erant vero Helcesaci Iudaeos inter et Christianos medii. Christum illi magnum Regem praedicabant, sed creaturam dicebant; qui ab initio procreatus idem tamen adpareret, et in varia se indueret corpora. Nimirum virtutem quandam esse coelestem, aiebant, quae Christus vocatur, cuius soror est Spiritus Sanctus. Quam fabulam ab Helxai acceperant in libro ab eodem conscripto; quem ut Propheticum et e Coelo lapsum mire illi venerati sunt.

Exstitit deinde eiusdem sectae instaurator Artemon, seu Artemas quidam; cuius meminit Theodoretus, (8) meminit et Eusebius. (9) Eandem insaniam renouavit Theodotus quidam Coriarius, quem Victor Papa Excommunicationis sententia percussit. Huius Theodoti discipulus fuit Theodotus alter argentarius; »qui et ipse, ut loquitur Tertullianus, (10) introduxit alteram sectam, et ipsum hominem Christum tantummodo dicit ex Spiritu Sancto, et ex Virgine »pariter conceptum et natum: sed hunc inferiorem esse, quam Melchisedech.« Ab hoc Melchisedecianorum haeresis originem coepit. His accensendus Beryllus Bostrae in Arabia Episcopus, cuius meminit Hieronymus. (11)

Sed Iudaeorum, Ebionitarumque potissimum instauravit ac haeresim nobilitavit Paullus Samosatensis, a patria sic nominatus, ab Episcopali Sede Antiochenus. Hic Iudaicam impietatem in Christianorum dogma inuexit in gratiam Zenobiae coniugis Odenari Palmyrenorum reguli, ut Theodoretus scribit. (12) Adseuebat itaque Paullus Christum hominem esse merum, qui a Maria tam regnandi, quam viuendi sumpsisset exordium: quem tamen Deum nominabat; quamquam non simul atque editus est Deum illum fuisse credidit; »sed »ex profectu virtutis Deum esse factum,« ut refert Athanasius. (13) Quam Haeresim ut opprimerent Praesules Catholici Antiochiam iterato conueniunt; quem enim agnouerint Paullum ipsorum sedulitate

(7) Vbi supra.

(8) Haer. 19.

(9) Lib. II. contra Haer. cap. 7.

(10) De Haer. cap. 55.

(11) Lib. de Scrip. Eccl. cap. 7.

(12) Lib. II. cap. 8.

(13) In lib. de Synod.

tem frustrasse in priori Concilio, vasse ac subdole Catholicum prae se dogma ferentem; iterum Concilium celebrant, atque de Haeresi conuictum, anathemate feriunt, et a Sede Antiochena deponunt.

Cum hac Paulli haeresi vnam eandemque fuisse et Sabellii haeresim, velut biceps monstrum, Veterum complures existimant. Marcellum deinde Ancyranum in eundem errorem lapsum fuisse testantur Veteres multi, iidemque grauissimi. Quem etiam errorem quum eius discipulus Photinus aprasset, plurimos, pro maxima qua pollebat dicendi facilitate disputandique facultate, post se traxit: ac tandem in Sirmiensi Arianorum Synodo deiectus, atque damnatus est. At Photini, ut et Paulli Samosateni, aliorumque haeresis eo ab Ebionitarum opinione distabat; quod isti Christum communi more genitum dicerent; illi vero de Virgine natum. Memoratur praeterea in Ecclesiastica Historia Euphratas Agripiensis, seu Coloniensis Episcopus, Photini haeresis seclator. Memoratur quoque et Bonus quidam Episcopus, qui ad Photini haeresim Heluidianam addidit. Hanc demum proximo saeculo XVI. excitatur Laelius et Faustus Socini, a quibus Socinianorum secta longe lateque diffusa nomen habuit.

Pauca haec ex multis dicere debuimus, ut hostium diuinitatis Christi catalogum, breui licet calamo, texeremus. Ex quo qui Arium expunctum adnotauerit, animaduertat oportebit, haud putasse illum Christum nudum hominem esse, sed ex Deo qualicumque, et humana carne compositum; ut animaduertit doctissimus Petauus. (14) Id vnum nobis in praesenti reliquum est, ut illorum conatus vanos prorsus ac irritos ostendamus.

Haec itaque ex Scripturis obiiiciunt. Primum: Deus Christum venturum his verbis promisit Mosi Deuter. cap. XVIII: »Propheta »suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui.« Non ergo Deus re ipsa fuit, si similis Mosi fuit.

Secundum: Christus a Deo se derelictum fatus est, de cruce exclamans: »Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me!« Matth. XXVII. Non ergo erat verus Deus.

Tertium: Acr. II. Christum factum a Deo Petrus testatur dicens: »certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia et Dominum eum et »Christum fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis.« Paullus etiam ad Hebr. III. dicit: »considerate Apostolum, et Pontificem confessionis nostrae Iesum, qui fidelis est ei, qui fecit illum.« Praecor

(14) Lib. I. Theol. Dogm. de Incarn. cap. 5. num. 4. 5. & 6.

sor tandem Christi ait Ioann. 1: „post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat.“ At qui factus est, Deus non est, sed purus homo: ergo.

Quartum: Quum Iudaei Christum lapidare voluerint, eo quod Dei filium se faceret, eo solum sensu se Deum esse testatus est, quo sint illi qui per sanctitatem et auctoritatem Dei sunt. Dixit enim Ioan. x.: „nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi Deo estis? Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solui Scriptura: quem Pater sanctificauit, et misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemias, quia dixi Filius Dei sum? Cui consonum illud Lucae 1. est: „Spiritus Sanctus superueniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nasceretur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.“ Non ergo Filius naturalis fuit.

Quintum: Nunquam Christus distincte, aperte, conceptisque verbis se Filium Dei nominauit, etiam a Iudaeis prouocatus. Legimus enim Ioan. x.: „circumdederunt ergo eum Iudaei, et dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam;“ et Matth. xvi: „tunc praecepit Discipulis suis, vt ne mini dicerent quia ipse esset Iesus Christus;“ ibidem: Deus ergo verus ille non fuit.

Sextum: Apostolus 1. ad Timotheum. Christum mediatorum ab vno summo Deo distinguit illis verbis: „Vnus enim Deus; vnus et mediator Dei et hominum homo Christus Iesus.“ Igitur Deus Christus non fuit. Alia plurima congerunt, quae a nobis adducta solutaque sunt, dum de Filii consubstantiali cum Patre natura in lib. de Trinitate egimus.

Ruunt autem mole sua, quae modo Iudaei, Ebionitae, Sociniani, ceteri, contra Christi diuinitatem pari perfidia opponebant. Et primum quidem ludricum plane, atque futile est. Similis enim Christus Mosi dicitur ea ipsa ratione, qua nobis omnibus ab Apostolo similis dicitur verbis illis Epist. ad Philip. cap. 11: „in similitudinem hominum factus, et habitu inuentus vt homo.“ At, digniorem illum Mose ex diuinae naturae conditione esse Paulus ipse declarat ad Hebr. cap. 11. scribens: „amplioris enim gloriae iste prae Mo- se dignus est habitus, quanto amplio- rem honorem habet domus, qui fabricauit illam.“ Ex conditione itaque naturae assumptae tantum et Mosi, et nobis similis Christus dici poterit.

Secundum sic breuiter soluitur: Nempe in extrema vitae perio-

do

do diuinitatem Christum Dominum deseruisse foris, vt illi non esset ad defensionem contra Carnifices atque Tortores, quo acerbius pro nobis pateretur; sed non deseruisse intus quoad vnionem hypostaticam, vt Deus, Deique filius semper esset. Quidni autem si quoad vnionem ipsam hypostaticam in extrema illa periodo vitae deseruisse fateremur? Vel ex hoc etiam capite Iudaeorum causa caderet; consequeretur quippe inde humanitatem Christi toto antea vitae suae decursu ea vnione fuisse donatam, proindeque Deum verum Christum fuisse.

Tertium argumentum ex tribus testimoniis compactum, facile est eneuare. Quum enim Petrus post verba illa, „Deus fecit hunc Iesum,“ illud addiderit, „quem vos crucifixistis;“ intelligitur plane de Christo vt homine loquutum, non vt Deo. Eandem expositionem Pauli testimonio adhibemus: factum scilicet Iesum Apostolum, et Pontificem, ac fidelem fuisse, vt homo erat. Quae vero Praecursor protulit verba, „ante me factus est,“ hoc certe sonant, „mihi antepositus est.“ Hoc pacto exponuntur ab Augustino, (15) et Thoma. (16)

Quarto, quod Socinianorum modo Aquiles est, reponi ex communi Theologorum calculo potest: Christum ibi obieceram sibi a Iudaeis blasphemiae notam depulisse, non quidem sui comparatione cum Prophetis et Iustis facta, qui Dei dicti sunt, Deique filii per auctoritatem et missionem; seu quia ad ipsos sermo Dei factus est; sed argumento, quem Logici a minori ad maius vocare consueuerunt; quasi diceret: Si illos Scriptura Deos appellat, ad quos sermo Dei factus est, Prophetas scilicet et Iustos veteris Testamenti; quanto magis citra blasphemiam Dei filius appellari potest ille, qui sermo Dei substantialis est; quem Pater sanctificauit, gignendo ex vtero ante Luciferum? Legatur Augustinus, cuius est expositio. (17)

Illud vero, quod ex verbis Angeli Lucae 1. ducitur, argumentum in acquiuoco laborat. Nihil enim aliud angelica verba significant, quam Spiritus Sancti obumbrationem in causa fuisse cur homo ille ex Virgine natus, Dei Filius voceretur, et sit: quatenus nempe ex ea obumbratione humana natura obtinuit vt Dei filio hypostaticae iungercetur. Minime vero significant absolute et sine vlla restrictione habuisse Christum ex sua temporali generatione, quod Filius Dei nominetur.

(15) Tract. 111. in Ioan.

(17) Tract. XLVIII. in Ioan.

(16) In cap. 1. Ioan. Lect. 3.

tur. Adpellant itaque verba illa, non supra Christi personam absolute, et secundum se expectatam; sed supra personam in humana natura subsistentem.

Pro quinto soluendo satis cuique erit Euangelium euoluere: ut scilicet videat quam clare atque distincte Christus se Dei Filium dixerit. Ut enim Ioan. cap. iv. legitur, quum Samaritana ipsi dixisset: »scio quia Messias venit, qui dicitur Christus. Quum ergo venisset ille, anuntiabit nobis omnia. Dicit ei Iesus: Ego sum qui loquor tecum.« Similiter, Summus Sacerdos Marci cap. xiv. interrogabat eum, et dixit ei: »Tu es Christus Filius Dei benedicti? Iesus autem dixit illi: »Ego sum.« Quin, in loco in obiectione adducto palam Christus professus est se Filium Dei esse: ait siquidem Euangelista: »respondit eis Iesus: Loquor vobis, et non creditis: nempe, quod quaeritis ex me loquor vobis, nec tamen creditis. Leguntur similia alibi passim. Praecipit tamen Apostolis, ne cui tunc dicerent ipsum esse Christum; non quod talem se non praerberet ipse, palamque praedicaret; sed quia non Apostolorum, sed vnus tunc Christi missionis tempus esset.

Postremi, quod Paulli est, testimonii explicationem exhibet Augustinus scribens: (18) »vnde verus ille Mediator, in quantum formam serui accipiens, Mediator effectus est Dei et hominum homo Christus Iesus; quum in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo et vnus Deus est. Tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quam sumere; ne vel hac occasione quisquam existimaret »cullibet sacrificandum esse creaturae.« Opponit itaque Paullus Christum vni Deo, qua homo est: qua sola ratione, Mediatoris munera obire Augustinus ipse docet. (19)

(18) Lib. x. de Ciuit. Dei cap. 20. (19) Lib. x. Conf. cap. 4.

CAPVT V.

De perfectione humanae Christi naturae agit: Hilarii Pictauiensis doctrinam a suspitione liberat.

Assumpsit Dei Filius verum corpus ex Virginis carne formatum. Assumpsit quoque humanam animam, mente ac ratione praeditam.

In quorum priore dogmate adserendo nec dubia, nec errori obnoxia mens Hilarii fuit, sed constans profus atque catholica.

Innumera ferme sunt in Scripturis Oracula pro prima adsertione firmata. Apertiora adducamus. In Epist. i. Ioan. cap. iv. dicitur: »omnis spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse ex Deo est.« Et in cap. i. Euangelii sui, ait: »et Verbum caro factum est.« Insuper Lucae cap. xxiv. haec Christi Domini verba legimus: »palpate, et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videris habere.« His affinia illa sunt quibus ex Abrahamae, Iacobi ac Dauidis semine Christus prognatus dicitur: illa etiam, quibus natum illum, passum, mortuum ac reuiuum fuisse perhibetur: quibus tandem humanas adfectiones, tristitiam scilicet, pauorem, taedium, famem, lassitudinem persensisse; humores item, nempe lacrimas, saliuam, habuisse liquet. Ex quibus liquido constat habuisse Christum corpus vere humanum, non phantasticum, non sidereum, nec ex coelesti materia compactum, sed nostro prorsus consubstantiale.

Sed Christum ex materna carne corpus suum traxisse testatur, insuper habemus in Epist. ad Galat. cap. iv. verbis illis: »missit Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege.« Potissimum vero in cap. i. Matth. vbi dicitur: »de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.« Quam sane Christi genealogiam fuisse a Matthaeo scriptam validissime Augustinus contra Faustum disputans tuetur. (1)

Ex his vero Scripturarum testimoniis complura argumenta ducunt, vrgentque aduersus Marcionem, ceterosque Phantasiastas Eccle-

(1) Lib. xxviii. cap. 2.